

❖ Наукове забезпечення розвитку агропромислового комплексу

5 червня 2013 року відбулося засідання Комітету з питань аграрної політики та земельних відносин Верховної Ради України, на якому розглянуто питання «Про концептуальні засади розвитку Національної академії аграрних наук України».

У роботі Комітету взяли участь народні депутати України – члени Комітету, представники профільних міністерств і відомств, керівники наукових установ і вищих навчальних закладів, фахівці сільськогосподарських виробничих і переробних формувань.

Засідання відкрив КАЛЕТНИК Григорій Миколайович, голова Комітету, доктор економічних наук, професор, академік НААН.

З доповіддю «Про концептуальні засади розвитку Національної академії аграрних наук України» виступив Президент НААН, доктор сільськогосподарських наук, професор, академік НААН ПЕТРИЧЕНКО Василь Флорович.

Заслухано співдоповіді: АДАМЧУКА Валерія Васильовича, директора ННЦ «Інститут механізації та електрифікації сільського господарства, доктора економічних наук, професора, академіка НААН «Реформування наукових установ інженерного напрямку», РОІКА Миколи Володимировича, директора Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН, доктора сільськогосподарських наук, професора, академіка НААН «Перспективи розвитку аграрної науки в Україні», ЖУКА Валерія Миколайовича, академіка-секретаря Відділення аграрної економіки і продовольства НААН, доктора економічних наук, професора, члена-кореспондента НААН «Економічна складова розвитку НААН».

Нижче публікуємо виклад доповіді В.Ф. Петриченка.

В.Ф. ПЕТРИЧЕНКО, президент Національної академії аграрних наук України, доктор сільськогосподарських наук, професор, академік НААН, заслужений діяч науки і техніки України

Про концептуальні засади розвитку Національної академії аграрних наук України

Президія НААН дякує народним депутатам за ініціативу проведення слухань із важливої проблеми перспектив розвитку Національної академії аграрних наук України.

© В.Ф. Петриченко, 2013

Академія – це 46 галузевих наукових установ та майже 5 тис. науковців, які активно працюють над виконанням 44 програм наукових досліджень у галузях сільського господарства, що дає можливість Україні не тільки позиціонувати себе світовою аграрною державою, а й демонструвати вагомі наукові досягнення.

Існуючі в Академії банки генетичних ресурсів рослин та тварин є вагомим джерелом вихідного матеріалу і збереження генофонду та входять у десятку найкращих у Європі. Весь цей потенціал має важливе світове значення в умовах поширення генетично модифікованих об'єктів, вирішення продовольчої, біоенергетичної проблеми.

Окрім того, лише за останні два роки Академією забезпечено науковий супровід розробки 21-го законопроекту України, численних змін та доповнень до діючого законодавства. Напрацьовано проект Стратегії розвитку аграрного сектору економіки Укра-

їни до 2020 року. У розвиток цих базових положень спільно з Міністерством аграрної політики та продовольства України, Комітетом з питань аграрної політики та земельних відносин розроблено 17 національних проєктів та державних галузевих програм.

Дозвольте коротко охарактеризувати окремі з них.

На виконання Закону України «Про зерно та ринок зерна» розроблено національний проєкт «Зерно України», яким передбачено збільшення виробництва зерна до 80 млн тонн у 2017 р. (рис. 1). Згідно з розрахунками вчених Академії, за умови досягнення Україною норм раціонального харчу-

вання, внутрішнє споживання зерна збільшиться із 27 млн до 36–40 млн т, у першу чергу за рахунок використання його на корми в галузі тваринництва і переробку. При цьому експортний потенціал України зросте від 23 млн до 40 млн т. Реалізація програми «Зерно України» базується на розроблених Академією сучасних конкурентоспроможних сортових ресурсах, технологіях їх вирощування, переробки та ефективного використання. Вітчизняне зерновиробництво за програмою має освоїти нову науково обґрунтовану логістику зернового ринку, що забезпечить АПК додатково 3 млрд грн економічного ефекту.

Рис. 1. Прогнозне виробництво зерна в Україні за різних гідротермічних умов, млн т

Варто звернути увагу і на розроблену Академією програму виробництва біоенергетичних культур, яка на виставці «Агро-2013» була презентована Президенту України Віктору Федоровичу Януковичу. Реалізація цієї програми дозволить зменшити залежність вітчизняної економіки від зарубіжних енергоносіїв та підвищити екологічну складову господарювання.

Академія науково обґрунтувала виконання інших галузевих програм, таких як «Олійні культури», «Картопля», «Плоди і ягоди», «Овочі», «Цукрові буряки», «Декоративне садівництво», які Міністром аграрної політики та продовольства України були презентовані у 2012 році на засіданні Уряду.

У розвиток програми «Виноградарство і виноробство» науковцями Академії було напрацьовано пропозиції щодо змін до Закону України «Про виноград та виноградне вино» в частині складання кадастру й паспортизації виноградників України та виходу на європейські ринки виноградарсько-виноробної продукції.

Академією разом із Держветфітослужбою України та Міністерством охорони здоров'я України підготовлена Державна цільова науково-технічна програма створення новітніх технологій одержання вітчизняних лікарських засобів для забезпечення охорони здоров'я людини та задоволення потреб ветеринарної медицини (рис. 2).

Інститут ветеринарної медицини НААН

ННЦ "Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини"

• Вакцини - 30

• Діагностичні засоби - 18

• Сироватки і глобуліни - 16

Протипізоотичні та біотехнологічні інновації

74 об'єкти права інтелектуальної власності

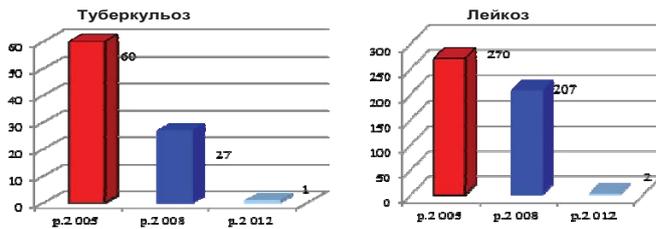
Пілотне виробництво

Біологічні реактори

Науковий супровід оздоровчих заходів

Кількість неблагополучних пунктів

♦ Системи ветеринарно-санітарних заходів забезпечують зменшення в 1,8-2 рази захворюваності великої рогатої худоби (попереджені економічні збитки - 1,2-1,5 тис. грн на 1 тварину)

♦ Системи оздоровлення господарств від повільних інфекцій у 2,4-3,4 рази дешевші від зарубіжних

♦ Комплекс біопрепаратів щодо анаеробних інфекцій забезпечує на 85-95% профілактику хвороб кінцівок у високопродуктивних корів

Рис. 2. Ветеринарне забезпечення галузі тваринництва

Спільно з народними депутатами Комітету з питань аграрної політики та земельних відносин попереднього скликання був напрацьований Закон України «Про ґрунти та їх родючість».

З метою раціонального використання земельного фонду держави розроблено «Стратегію збалансованого використання, відтворення і управління ґрунтовими ресурсами України». При підготовці Стратегії враховано положення директив Євросоюзу.

Створено унікальну базу даних про стан ґрунтових ресурсів, яка гармонізована з європейськими і світовими інформаційними системами.

На виконання доручення Кабінету Міністрів України розроблено Концепцію науково-технічної програми «Моніторинг агроресурсів та прогнозування їх стану з використанням даних дистанційного зондування» („Агрокосмос”), яка дозволяє створити загальнодержавну інформаційну систему моніторингу стану посівів та прогнозу врожаю сільськогосподарських культур.

Важливим завданням Академії є наукове супроводження галузі тваринництва. Воно потребує прийняття законопроекту «Про корми», розроблення Загальнодержавної програми селекції у тваринництві, реалізації

положень Національного проекту “Відроджене скотарство”. Вважаємо, що з позицій національної безпеки основу виробничого потенціалу тваринництва повинні становити вітчизняні породні ресурси.

Реалізація національних проектів та державних галузевих програм спрямована на забезпечення раціональних норм харчування населення нашої країни, збільшення доходної частини бюджету за рахунок експорту, в т.ч. і продукції з доданою вартістю.

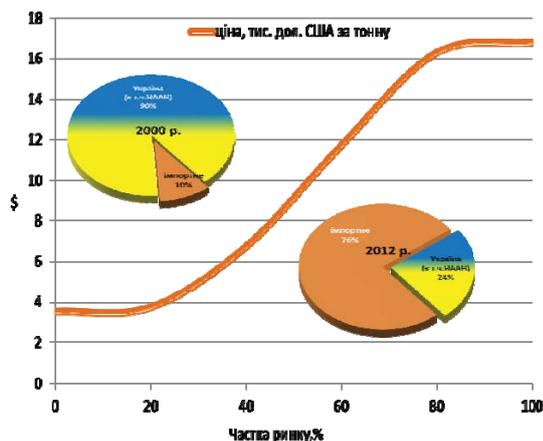
За окресленими напрямками Академія проводить тісну міжнародну наукову співпрацю з найбільш відомими світовими центрами аграрної науки багатьох країн світу і посідає гідне місце серед 21-го члена Європейського Союзу аграрних академій наук.

Шановне зібрання, при всіх вищезазначених здобутках вітчизняної аграрної науки є і ряд упущень. На жаль, ми не розглядаємо нашу аграрну науку як складову національної безпеки, подібно до того, як це робиться в економічно розвинутих країнах. Наш гіркий досвід показує, що як тільки послаблюється з боку держави увага до науки, відчутно втрачає національна економіка. Як приклад цього можна назвати експансію на ринок нашої країни іноземних виробників насіння цукрових буряків, кукурудзи, соняш-

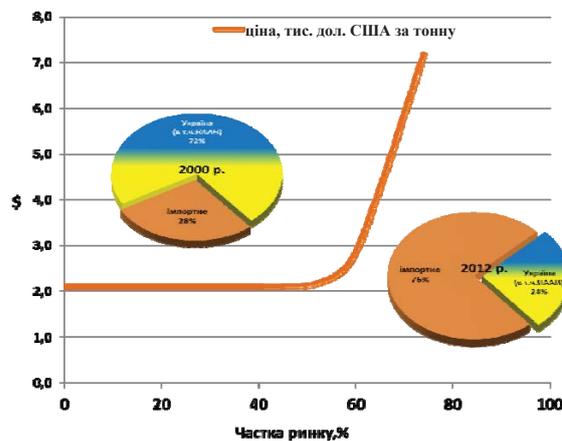
нику, ріпаку, окремих видів сільськогосподарських тварин тощо.

На рисунку 3 можна простежити чітку негативну для економіки країни тенденцію. Спочатку для завоювання ринку України іноземні компанії вдаються до демпінгу. Так, за стартової у 2000 році ціни насіння кукурудзи у 2 тис. \$ за тону у 2012 році,

при завоюванні ринку у 74%, імпортери збільшили її майже у 4 рази. Те ж саме стосується і насіння соняшнику: за стартових 4 тис. \$ за тону при контролюванні 3/4 ринку ціна іноземними компаніями була піднята більш як утричі. Ціна партії насіння цукрового буряку за таких же умов зросла у 10 разів.

першого покоління F1 соняшнику

гібридів кукурудзи

Рис. 3. Залежність ціни імпортованого насіння від частки імпорту на ринку України

Наведені закономірності на ринку насіння свідчать, що втратити внутрішній ринок насіння досить легко. Провина у цьому є не стільки науково-дослідних установ Академії, скільки того, що Україна не має антимонопольного законодавства на ринку наукової продукції.

Проблема ще й в тому, що для відновлення втраченого потенціалу необхідні значно більші затрати ресурсів, ніж це потрібно було б для поступового розвитку і формування вітчизняного наукового потенціалу. Перефразовуючи відому істину, скажу: «якщо нація не хоче утримувати свою науку, вона зазнає значно більших втрат, підтримуючи чужу!»

Ось чому ми звертаємось до Вас з проханням підтримати фінансування Академії та зберегти існуючі площі землекористування саме для виробництва вітчизняної наукової продукції.

Шановний Григорію Миколайовичу, народні депутати, присутні! Хочу поінформувати Вас, що за останні 5 років Державним бюджетом України наукові установи Національної академії аграрних наук України були профінансовані лише в межах 50–55% від щорічної потреби (рис. 4).

Поряд із цим видатки загального фонду, передбачені для Національної академії аграрних наук України на поточний рік Законом України «Про Державний бюджет на 2013 рік», зменшені порівняно з минулим роком ще на 58,6 млн грн. І це на фоні майже трьохразового скорочення чисельності працюючих у наукових установах Академії починаючи з 1991 року. В таких умовах важко здійснювати наукове забезпечення Програми Президента України на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», в якій визначено головні стратегічні напрями аграрної реформи.

Рис. 4. Динаміка фінансування НААН за рахунок загального фонду Державного бюджету України за 2009-2013 рр., млн грн

Академія має змогу щорічно одержувати від продажу наукоємної продукції близько 200 млн грн, або 35% від фінансування за загальним фондом від держбюджету. Цього явно недостатньо для модернізації аналітичної та матеріально-технічної бази наукових установ, без оновлення якої важко буде створювати високонаукоємні продукти. Потрібні нові джерела фінансування науки, у зв'язку з тим ми і розробляємо **Концепцію інноваційного розвитку Академії**.

В Академії є сучасні інноваційні розробки. Так, навіть за діючого ринку насінництва України в 2012 році частка вітчизняних сортів у посівах озимої пшениці становила 75%, ячменю озимого – 66,1, озимого жита – 85,1, ярої пшениці – 85, ячменю ярого – 65, сої – 83, круп'яних культур – від 92 до 100% (рис. 5). Поряд із тим частка порід у молочному скотарстві становить 64%, м'ясному – 46, у вівчарстві – 90%.

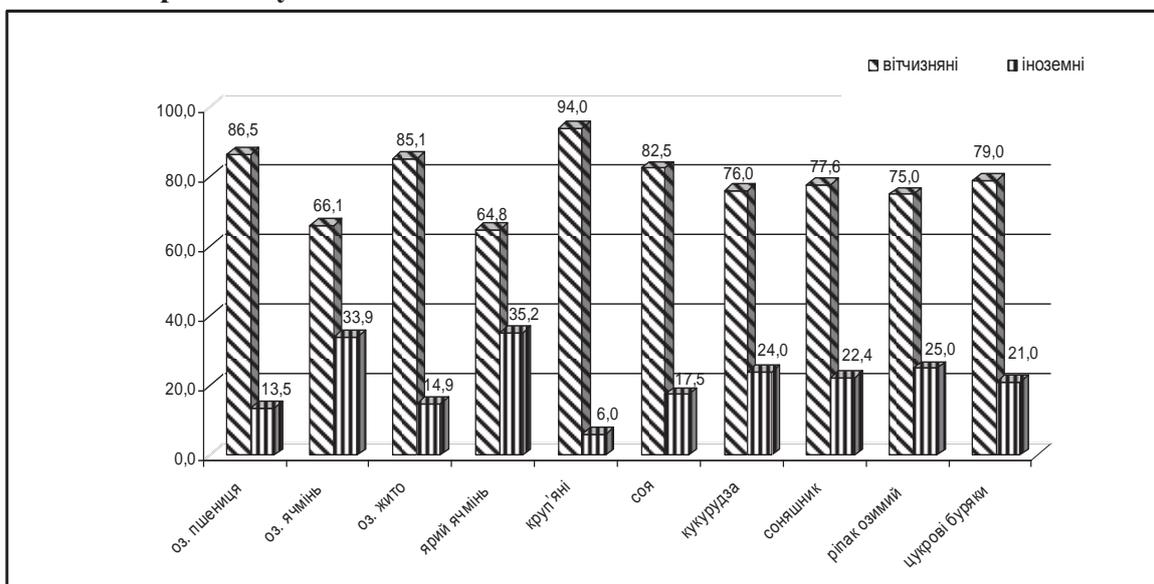

Рис. 5. Посівні площі під вітчизняними та іноземними сортами і гібридами сільськогосподарських культур в Україні у 2012 році, %

Надалі ми плануємо зосереджуватися на пріоритетних напрямках досліджень, які по-

винні забезпечити продовольчу та екологічну безпеку держави, зокрема таких як:

У галузі рослинництва:

– створення за рахунок біотехнології більш досконалих сортів і гібридів, з подальшим переходом до етапу біоекономіки;

– розробка і впровадження біоадаптивних технологій вирощування основних культур з чіткою зональною спеціалізацією в умовах зміни клімату.

У галузі тваринництва:

– розвиток геномних технологій;

– генетична ідентифікація і паспортизація порід сільськогосподарських тварин;

– ресурсозберігаючі технології виробництва продукції тваринництва.

У галузях землеробства та механізації:

– наукове забезпечення раціонального земле- і водокористування;

– розроблення промислових технологій для раціонального використання земельних ресурсів, добрив та пестицидів.

У сфері аграрної економіки:

– наукове забезпечення земельної реформи;

– розвиток економіки базових галузей АПК, їх технологічне переоснащення;

– запровадження механізму іпотечного кредитування;

– зростання ефективності господарювання;

– розбудова інфраструктури АПК та зовнішньоекономічної діяльності;

– сталий розвиток сільських територій.

Концентрація зусиль науковців повинна спрямовуватись на формування сталого

бренду української сільгосппродукції під гаслом: «Українське – це високоякісне».

У державі уже діє певне законодавче поле щодо інноваційної діяльності, зокрема Закони України: «Про інноваційну діяльність» № 40 від 4.07.2002 р.; «Про наукову і науково-технічну експертизу» № 51/95 від 10.02.1995 р.; «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» № 5409 від 02.10.2012 р.; «Про наукові парки» № 1563 від 25.06.2009 р.; «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» № 3715 від 8.09.2011 р.

Ми відпрацьовуємо відповідну модель, яка визначатиме напрями подальшого розвитку аграрної науки (рис. 6).

У результаті запровадження цієї Моделі очікується:

– формування галузевих наукових парків, корпорацій за участю державних і приватних партнерів з метою трансферу інновацій та залучення інвестицій;

– створення на базі земельно-майнового комплексу Академії державної холдингової компанії;

– поглиблення інтеграційних процесів на наукоємному аграрному ринку шляхом забезпечення участі академічних структур і їх акредитованих партнерів у корпоративних, кооперативних та інших кластерних формуваннях.

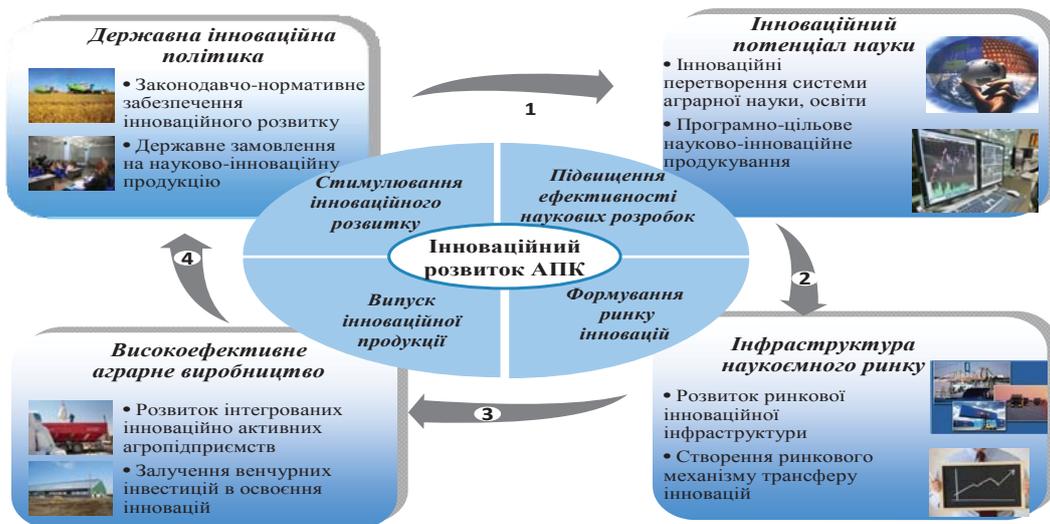

Рис. 6. Модель інноваційного розвитку НААН

Академія надала дозвіл Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН виступити співзасновником Всеукраїнського науково-навчального консорціуму спільно з Вінницьким національним аграрним університетом з метою об'єднання зусиль щодо наукового забезпечення й інтенсифікації розвитку в державі біоенергетичної галузі.

Крім того, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.02.2012 №113-р погоджена пропозиція Національної академії аграрних наук України і Міністерства аграрної політики та продовольства України щодо передачі в оренду цілісних майнових комплексів 27-ми державних підприємств Академії, дію якого просимо призупинити до внесення змін у Бюджетному і Податковому кодексах задля врегулювання орендної плати, яка замість надходження до спеціального фонду Національної академії аграрних наук України за діючою нормативною базою зараховується до загального фонду місцевих бюджетів.

Ефективна робота Академії, реалізація задуманих змін потребує вдосконалення законодавчо-нормативної бази. Хотів би ще раз привернути увагу до кількох важливих для нас законопроектів: **антимонопольне врегулювання ринку наукоємної продукції; законодавче забезпечення створення та використання генетично модифікова-**

них організмів і продуктів; зміни до чинного законодавства з питань земельних відносин у частині визнання права НААН на передачу земель в оренду при здійсненні інноваційної діяльності; законодавче врегулювання щодо участі наукових установ Академії у розробці проектів землеустрою та сівозмін тощо.

Слід також зазначити, що подальший розвиток наукових досліджень неможливий на існуючій науково-технічній базі, тоді як кошти на її оновлення з бюджету не виділяються.

Для порівняння хотілося б відмітити, що у розвинутих країнах показники фінансування науки становлять 2–4% і більше від ВВП. Вважається, що за показника менше 0,9% відбувається занепад науки. У нашій країні, за даними Міністерства освіти і науки, цей показник у 2012 році становив 0,75%. А відповідні співвідношення з фінансування НААН і того менші.

Ми сподіваємося на Вашу підтримку у виконанні розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2012 року № 780-р «Про схвалення Концепції реформування системи фінансування та управління науковою і науково-технічною діяльністю», яким передбачається поетапне збільшення обсягу видатків загального фонду державного бюджету на проведення наукових досліджень і науково-технічних розробок.

* * *

Новини АПК

Україна та Грузія посилять співпрацю в аграрному секторі

Україна та Грузія домовилися розширити двосторонню торгівлю сільгосппродукцією. Крім того, сторони розвиватимуть співробітництво у тваринництві, рослинництві, сільгоспмашинобудуванні, харчовій та переробній промисловості тощо. Про це повідомив заступник Міністра аграрної політики та продовольства України – керівник апарату Олександр Сень за результатами засідань українсько-грузинської робочої групи зі співробітництва в агропромисловому комплексі та 8-го засідання Спільної міжурядової українсько-грузинської комісії з питань економічного співробітництва.

Заступник Міністра аграрної політики та продовольства України – керівник апарату Олександр Сень та заступник Міністра сільського господарства Грузії Давид Натрошвілі наголосили на домовленості сприяти двосторонній торгівлі сільгосппродукцією, розвивати співробітництво у тваринництві, рослинництві, земельних відносинах. Крім того, Україна запропонувала Грузії створити спільне виробництво малогабаритної техніки та будівництво елеваторів. Також наша держава планує розпочати постачання сільгосптехніки на грузинський ринок.

Прес-служба Мінагрополітики України